

CZU: 811.135.1'26

NORMĂ ȘI LIMBĂ LITERARĂ – INTERFERENȚĂ ȘI VARIAȚIE

Liliana BOTNARI

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

Noțiunile *normă* și *limbă literară* au generat permanent dezbateri, fiind indisolubile una de alta și calificate deseori cu trăsături similare de către lingviști consacrați preocupați de subiectul în discuție. Norma este mereu determinată de variabilitatea naturală, evoluând și prezentând fluctuații racordate la dezvoltarea și evoluția firească a comunității vorbitoare, este un set de reguli fixate în gramaticile normative, în dicționare, în îndreptare ortografice sau lucrări de cultivare a limbii. Prin urmare, revenirea periodică asupra acestor noțiuni este firească; or, norma are un caracter stabil pe plan sincron, într-un anumit moment, și dinamic pe plan diacronic, cunoscând un proces continuu de evoluție și perfecționare, aflat sub imperiul autorității uzului la intersecția funcționării instrumentului cu cerințele realității sociale.

Cuvinte-cheie: *normă, limbă literară, variabilitate naturală, variație, principiu diacronic, plan sincron, variantă.*

NORM AND LITERARY LANGUAGE – INTERFERENCE AND VARIATION

The notions *norm* and *literary language* have constantly generated debates, being inseparable from each other and often qualified with similar features by the linguists. The norm is always determined by the natural variability, evolving and presenting fluctuations related to the development and natural evolution of the speaking community, it is a set of rules included in normative grammars, dictionaries and other similar works. Therefore, the periodic return to these notions is natural, or, the norm has a stable character in synchrony, at a certain moment, and dynamic on a diachronic level, being characterized by a continuous process of evolution and improvement, under the use's authority, functioning in accordance with the requirements of the social reality.

Keywords: *norm, literary language, natural variability, diachronic principle, variation, synchronic plan, variant.*

Se știe că noțiunile *normă* și *limbă literară* au generat permanent dezbateri, fiind analizate într-o serie de lucrări de specialitate, semnate de către lingviști consacrați, precum: Eugeniu Coșeriu, Iorgu Iordan, Dumitru Irimia, Nicolae Corlăteanu, Iraida Condrea ș. a., care au ilustrat caracteristicile esențiale ale acestora, definindu-le în mod corespunzător. De cele mai multe ori, noțiunile „normă” și „limbă literară” au fost cercetate împreună, fiind indisolubile una de alta, și calificate cu trăsături similare care frecvent se suprapun.

În lingvistica românească, noțiunile *normă* și *limbă literară* au fost studiate încă de adepții Școlii Ardelene, care doreau un instrument de comunicare unic pentru poporul român, o limbă română modernă, de cultură. Drept lucrări „de căpătâi” în formarea caracterului normat al limbii, I.Gheție [1] consideră că merită a fi citate: *Dezvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, scrisă în 1904 de P.V. Haneș, *Arta prozatorilor români*, de Tudor Vianu, în 1941, *Limba română actuală și O gramatică a „greșelilor”* de I.Iordan, scrise în 1943 și, nu în ultimul rând, *Problemele capitale ale vechii române literare* de G.Ivănescu, în 1947.

În concepția profesorului basarabean E.Coșeriu, *norma* „este un sistem de realizări obligatorii, acceptate în societatea și cultura dată; norma corespunde nu cu ceea ce se poate spune, dar cu ceea ce s-a spus deja și ce prin tradiție se spune în societatea examinată. Sistemul cuprinde formele ideale de realizare a unei anumite limbi, adică tehnica și etaloanele pentru activitatea corespunzătoare a limbii; norma însă încorporează modelele realizate de acum istoricește cu ajutorul acestei tehnici și după aceste etaloane” [2, p.78]. Norma se modifică, evoluează odată cu limba, fiind, la rândul său, influențată nu doar de factorii lingvistici, dar și de cei extralingvistici. În acest sens, relevantă este teoria coșeriană referitoare la cele două principii universale de care este guvernat limbajul: *creativitatea și alteritatea*. Lingvistul susține că „datorită alterității, și de acord cu coeziunea comunității, pe deasupra acestei varietăți, mai ales pe deasupra varietății dialectale, se formează, prin procese istorice naturale și prin voința vorbitorilor, limbi comune, adică limbi care sunt, în sens ideal cel puțin, limbi pentru toată comunitatea unei limbi istorice și pentru toate acele treburi care sunt treburi ale comunității întregi. Se formează o *koine*. Însă și aceste limbi comune prezintă diferențe (chiar și diferențe regionale); se creează în această limbă comună, de obicei, forme regionale – dialecte secundare – și atunci este nevoie, tocmai pentru aceste treburi ale comunității în general, de o *normă* superioară acestei limbi comune,

un fel de limbă comună a limbii comune, o limbă standard – o limbă pentru toată comunitatea și pentru educația și identitatea ei etnică față de alte identități etnice, o limbă pe care eu o numesc exemplară” [3, p.178]. Într-o altă lucrare, distinsul autor afirmă că „fiecare individ trăiește într-o serie de sfere de alteritate, mai întâi în familia lui (chiar și cu privire la limbă), apoi în sfere din ce în ce mai largi, până la această sferă a limbii istorice” [4, p.140]. Autorul o numește drept alteritate superioară, care învinge mereu alteritățile minore, locale; or, fiecare vorbitor nu se mărginește doar la un singur „cerc de alteritate”, ci este conștient că trebuie să vorbească o limbă care să corespundă comunității majore, comunității limbii istorice, să comunice în limba standard, cea care e normă pentru întreaga comunitate. Astfel, pentru a „ține în frâu” funcționarea și evoluția unei limbi, pentru a împiedica uzul să diferențieze tot mai mult variantele lingvistice și pentru a păstra caracterul unitar al limbii, asigurând inteligibilitatea mutuală într-o comunitate de-a lungul timpului, este necesară norma, cea care decide legitimarea sau refutarea unor noi eventuale reguli dictate de uz.

G.Ivănescu punctează cu câteva observații extrem de pertinente, cum sunt acestea: „aspectul literar este rezultatul unei selecții operate asupra unei variante geografice, contactele cu membrii celorlalte comunități pot aduce cu sine propunerea de elemente dinspre acele variante geografice ale aceleiași limbi naționale, la care se adaugă în mod obligatoriu elemente (modele) împrumutate din alte limbi de cultură, cel mai adesea mai exersate sub aspectul construcției și utilizării acestui tip de normă” [apud 5, p.86]. Lingvistul se referă la mecanismul de formare, stabilire și fixare a normei într-o limbă, precum și la formarea limbii literare, ca variantă supradialectală, supra tuturor varietăților regionale de limbă, sub supravegherea avizată a celor instruiți.

Așadar, norma se formează în diacronie, prin participarea învățaților, a oamenilor de cultură și a lingviștilor, care stabilesc un set de principii și reguli ce edifică instrumentul superior de comunicare – limba literară – și asigură buna funcționare a acesteia. Totodată, norma cunoaște un parcurs ascendent; or, ea se nutrește din limba comună, limba vorbită, uzuală: noile principii și reguli, care actualizează norma de-a lungul timpului printr-un proces îndelungat și anevoios, fiind reglementate riguros în funcție de structura și tiparul principiilor deja existente, precum și de frecvența aparițiilor acestora în limba vorbită și necesitatea lor pentru aspectul cult al limbii. Cât de interconectată este norma cu uzul aflăm și dintr-o lucrare scrisă de Constantin Tănase, în care putem citi următoarele rânduri: „Întreaga istorie a evoluției unei limbi nu este altceva decât un mare câmp de luptă unde își încrucișează săbiile norma și uzul. Dacă biruie norma, imixtiunea cuvintelor, formelor, sensurilor etc. intruse este blocată, ele sunt împinse tot mai spre periferia zonei de impact, dacă biruie uzul – acestea obțin viză și legitimitate în limba literară, violând echilibrul existent până atunci” [6, p.103]. Același autor observă că lupta dintre uz și normă nu este un act de scurtă durată ce se consumă în câteva zile, luni sau ani: procesul de acceptare drept normă a unui element – cuvânt, sens sau formă – poate dura sute de ani sau poate fi neacceptat nici măcar atunci. Prin urmare, raportul *normă* și *uz* este o confruntare dintre două forțe: una, conservatoare – a stabilității și cealaltă, revoluționară – a variabilității, a schimbării și a evoluției.

Diferențiem *norma lingvistică* – sistemul de reguli fixate în timp, drept rezultat al unui proces îndelungat de perfecționare și continuă evoluție, care sunt reglementate de lucrările de specialitate (gramatici, dicționare, lucrări metodice de cultivare a limbii, de ortografie și ortoepie etc.) și *norma literară* – set de reguli și rigori de exprimare corectă în scris și în vorbire, valabile într-o anumită etapă a evoluției limbii. Raportând norma la limbă și vorbire, Eugeniu Coșeriu susține că norma lingvistică „arată «cum se spune», având caracter «natural» și abstract, iar norma literară, «cum trebuie să se spună», fiind concretă și convențională” [7, p.351].

Cercetând edificarea normei literare și respectarea acesteia de către comunitatea vorbitoare a unei limbi, Alexandru Gafton și Adina Chirilă observă că, pe de o parte, „viteza, constanța și natura contactelor dintre participanții la normă, ierarhizarea acestora, precum și măsura în care limba satisface cerințele utilizării ei constituie elemente ale regularizării și stabilizării normei lingvistice” [5, p.85], iar, pe de altă parte, „evoluția socială, nivelul rezonabil al contactelor cu alte comunități și norme paralele, și succesiunea generațiilor constituie elemente de variabilitate naturală” [Ibidem]. Așadar, norma lingvistică se află sub incidența continuă a factorilor de stabilitate, precum și a celor ai variabilității, înregistrând o evoluție racordată permanent la dezvoltarea generală, la evoluția și transformările pe care le cunoaște comunitatea care o practică. Mai mult decât atât, autorul susține că „între stabilitatea sistemului și variabilitatea vorbirii, norma este o articulație, un intermediar conservativ orientat de funcțiile instrumentului de comunicare. Prin normă, sistemul își impune și își pune în act legile generale și se adaptează structurilor social-lingvistice sincronice, împlinindu-și existența” [Ibidem, p.93], asigurându-se astfel continuitatea, „reglarea vorbirii în sincronie, dar în relație și în acord organic cu diacronia” [Ibidem].

În opinia noastră, norma este mereu determinată de variabilitatea naturală, evoluând și prezentând fluctuații racordate la dezvoltarea și evoluția firească a comunității vorbitoare, este un set de reguli fixate în gramaticile normative, în dicționare ș. a., având un grad relativ de permisivitate; altfel spus, periodic acestea sunt revizuite, ajustate sau completate, prin selecție riguroasă, prin cultivarea și normarea tendințelor dictate de uzul și funcționarea limbii în sincronie, însă având obligatoriu drept reper principiul diacronic, respectând structurile și arhitectura proprii sistemului. Modificarea normei literare se realizează de-a lungul timpului, treptat, în concordanță cu apariția elementelor noi și a ieșirii din uz a celor vechi, în baza resurselor proprii ale limbii, precum și prin împrumuturi asimilate din alte limbi. Însă toate aceste posibile noi reguli sunt, evident, revizuite și prelucrate de către specialiști, apoi ridicate la rang de normă literară valabilă pentru întreaga comunitate de vorbitori. În aceeași arie conceptuală, lingvista Irina Condrea consideră că „norma este un ansamblu de condiționări, de esență socioculturală, impuse, implicit sau explicit, subiectului vorbitor în întrebuințarea limbii naționale „limitând posibilitatea de exprimare și comprimând posibilitățile oferite de sistem în marginile fixate de realizări tradiționale” [8, p.180]. În cheia celor menționate de către autoare, observăm că norma este cea care îngustează spectrul variantelor sau mijloacelor de exprimare, este restrictivă impunând anumite condiționări, optând pentru varianta cea mai corectă, mai îngrijită și, bineînțeles, adecvată mediului și contextului de comunicare. Acestea fiind menționate, este indiscutabil faptul că elementele dialectale, populare, de oralitate nu sunt acceptate de normă.

Prin prisma interpretării lingvistului D.Irimia [9, p.158], norma se impune sub două forme: *norma generală*, care reprezintă setul de reguli stabilite de către lingviști în gramatici, dicționare etc., adică *limba literară*, ce necesită a fi respectată în mod conștient, și *norma colectivă*, care se manifestă ca model condiționat de o anumită comunitate sociolingvistică, care este respectată, de obicei, în procesul activ al comunicării. Observăm că lingvistul se referă la norma lingvistică și la norma literară, ale căror definiții le-am prezentat mai sus, însă D.Irimia consideră că individul vorbitor, modelându-și vorbirea conform setului de reguli impus majorității, își „construiește” propria normă – *norma individuală*. Prin urmare, locutorul optează, în funcție de identitatea sa socială, de mediul sociocultural în care se află, de context sau de abilitățile de percepție ale interlocutorului său (identitatea socială a destinatarului), pentru o anumită variantă de limbă, permițând, intenționat sau neintenționat, unele abateri și devieri de la normă, individualizându-și discursul, reliefându-și propriul stil. Mai mult decât atât, stilul individual se atestă în scrierile beletristice, reprezentând, de fapt, stilul de a scrie al autorului, „miezul” expresivității sale artistice. Remarcăm, din această perspectivă, că norma a fost creată pentru a organiza, în funcție de diverse criterii socioculturale, posibilitățile oferite de sistemul limbii, însă acest set de reguli este variabil în timp, fiind sensibil, după cum am menționat și mai sus, la modificările suferite de comunitatea lingvistică în diacronie, reprezentând imaginea sistemului la un moment dat, precum și la intențiile individului vorbitor, la modul în care vrea dânsul să fie interpretat mesajul transmis, la fluctuațiile componente sociale a comunității lingvistice. Altfel spus, norma cade deseori sub incidența variației în funcție de stratificarea socială – *diastatică*, a variației în funcție de uz – *diafazică*, a variației în funcție de mediul geografic în care este situat vorbitorul – *diatopică*, precum și a variației în funcție de canalul de transmitere a mesajului (scris sau oral) – *diamezică*, acestea manifestându-se în cadrul tuturor nivelurilor limbii: fonetic, morfologic, sintactic și lexical. Bineînțeles, cel mai vulnerabil este lexicul, în care se atestă cele mai multe abateri de la normă: utilizarea regionalismelor, a provincialismelor, a argotismelor sau jargonismelor, a împrumuturilor de cuvinte din alte limbi etc.

Școala lingvistică franceză, reprezentată aici de lingviștii T.Bulot [10], Cl. De Vaugelas, L.Martinet, are opinii similare concepțiilor lui W.Labov, susținând că variabilitatea nu se manifestă în cadrul tuturor faptelor de limbă la fel. În acest sens, T.Bulot distinge trei tipuri de reguli sau norme:

- 1) **reguli categorice**, bine stabilite și însușite pe parcursul procesului de învățare a unei limbi (la grădiniță, în școală etc.), pe care niciun locutor nu trebuie să le neglijeze;
- 2) **reguli semicategorice** („dites, mais ne dites pas” / spuse, dar nespuse).

Lingvistul își argumentează poziția printr-un exemplu preluat, bineînțeles, din limba franceză: spunem *aller chez le coiffeur / a merge la coafor* și nu *aller au coiffeur / a merge la coafor*; sunt genul de reguli-interacțiuni, utilizate frecvent și condamnate de norma lingvistică.

Referindu-ne la limba română, am putea exemplifica prin atât de cunoscuta și populara dilemă: *A se duce la Italia/Franța* etc. sau *A se duce în Italia/Franța* etc. Firește, varianta a doua este cea corectă, însă o mare parte dintre vorbitorii de limbă română de pe teritoriul Republicii Moldova utilizează, spre regret, prima variantă.

3) **reguli de variabilitate**, ce reprezintă concurența a două sau mai multe forme în cadrul aceluiași context. Anume aceste reguli – selecția de mijloace de exprimare –, susține lingvistul, ilustrează efectiv discriminarea socială („forme eleve se opun formelor stigmatizate, provocând tensiuni sociale și raporturi de dominanță între grupurile sociale cărora le sunt atribuite formele lingvistice respective” [10, p.8]. Respectiv, utilizarea unei anumite variante de limbă – a unui dialect, grai – sau a unui sociolect ori tehnoclect plasează vorbitorul într-o anumită categorie socioculturală, facilitând incluziunea acestuia în grupul social sau provocând excluziunea și stigmatizarea.

Prin urmare, norma lingvistică se reflectă în așa-numita **limbă standard**, formă de limbă care respectă anumite prescripții fonologice, lexicale, sintactice, stilistice. Varianta standard a limbii ocupă un loc de frunte printre celelalte varietăți, este o unitate structurală de rang superior, supradialectală, caracteristică unui teritoriu mai larg, dispunând de prestigiu social, cultural și politic și având drept consecință coeziunea socială.

Preocupându-se de îngrijirea și cultivarea limbii literare, E.Coșeriu numește limba literară drept **limbă exemplară**: „pe deasupra limbii comune se formează (...), de obicei printr-un proces istoric care poate fi ajutat intenționat, o limbă exemplară, o normă a acestei limbi comune, adică o limbă comună a limbii comune, limbă pe care o putem numi limbă standard sau, cum am preferat eu s-o numesc, limbă exemplară” [apud 11, p.97] – „normă ideală pentru toată comunitatea, deci o limbă standard, care este aproape numai un ideal de limbă, (...) o limbă omogenă, unitară, o limbă care se vrea unitară pentru toată comunitatea, cel puțin pentru acele treburi care sunt treburi ale comunității întregi: educația, cultura majoră a comunității, politica comunității, administrația comunității” [4, p.141]. Altfel spus, limba exemplară reprezintă norma lingvistică, care este specifică unei anumite comunități, deasupra varietății, fiind modelată și stabilită de către intelectuali – lingviști, literați, scriitori ș. a., cei care contribuie nemijlocit la crearea „modelului ideal de limbă”. Norma este un „instrument” de reglementare a utilizării corecte a limbii în vorbire și în scris de către o comunitate lingvistică, iar limba literară, varianta cea mai îngrijită sub toate aspectele – fonetic, gramatical, lexical, stilistic și sintactic –, forma de limbă exemplară, fixată în gramatici, dicționare și în alte lucrări normative, este interconectată normei, fiind inseparabilă de aceasta. Între normă și limba literară există un raport de interdependență, de interferență; or, norma reglementează uzul limbii, dirijând procesul de evoluție al acesteia sau, mai degrabă, trasând niște granițe în fața „tabieturilor” limbii de a se îmbogăți neconținut, de a „se lăsa ispitită” de inovații. Cu alte cuvinte, limba literară se supune normei, iar norma se modifică în funcție de uzul limbii de-a lungul timpului, fiind un fel de scut de apărare împotriva a tot ce e nou. Însă chiar dacă, uneori sau într-un anumit moment istoric, unele inovații sau elemente neobișnuite par inadmisibile sau nu sunt tolerate de către specialiști, ulterior acestea se afirmă și își fac loc printre reguli. De exemplu, să luăm lucrarea etalon a limbii literare – *Dicționarul Ortografic, Ortoepic și Morfologic al Limbii Române* (DOOM), care este un dicționar normativ și corectiv publicat de Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române, sursa de aplicare corectă a normelor academice în domeniul ortografiei limbii române. În ediția a doua a acestuia, apărută în 2005, apar formele de plural ale substantivelor: **croasant** (croa-) s. m., pl. **croasanți**; **ecler** (e-cler) s. n., pl. **ecleruri**, însă ediția a treia a dicționarului, apărută în 2022, optează pentru variantele **croasant** – **croasante**, **ecler** – **eclere**. Evident, uzul a dictat norma: odată ce vorbitorii au folosit mai frecvent formele indicate în ediția a treia a dicționarului, acestea, pe parcursul a 17 ani, au pătruns în normă, fiind fixate în lucrarea normativă menționată. Respectiv, norma are un caracter stabil pe plan sincron, într-un anumit moment, și dinamic pe plan diacronic – procesul continuu de evoluție și perfecționare a normelor limbii literare, aflat sub imperiul autorității uzului la intersecția funcționării instrumentului cu cerințele realității.

Varianta literară are un spectru larg de utilizare, aceasta fiind limba mediilor academice, politice, universitare și școlare, a mediilor de afaceri, a mass-mediei etc. N.Corlăteanu, în cadrul conferinței științifice „Limba română este numele corect al limbii noastre”, desfășurate la Chișinău, în 1995, menționează: „Limba literară, adresându-se unui public larg, include de fapt un caracter monologic sub forma unei stilizări a modului oral de comunicare. Are loc ceea ce se numește proces de sublimare, perfecționare, înălțare la cel mai înalt grad de desăvârșire a vorbirii vii, populare. (...) Limba literară are un caracter supradialectal, ea e superioară dialectelor, graiurilor, vorbirii populare vii, mijloacelor expresive de conversație obișnuită, degajată, nestingherită” [12, p.13]. Lingvistul menționează că varianta literară a unei limbi se distinge în plan sincron de varianta populară „printr-o aplicare mai strictă și mai consecventă a sistemului de norme academice, aflate în dicționare și în gramatici”, iar în continuare autorul observă: „Normele literare constituie un sistem de reguli unitare de întrebuințare a mijloacelor expresive, conferindu-i limbii literare o anumită stabilitate, unitate, ferind-o de

utilizări subiective și incorecte” [*Ibidem*, p.15]. Altfel spus, limba este nu doar un mijloc de comunicare inter-umană, ci și un act creator, aflându-se într-un proces de transformare continuă, între normă și limbă fiind mereu o interconexiune. Norma este influențată de uzul și funcționarea unei limbi într-o realitate sincronică, iar uzul este constrâns să se conformeze normei valabile într-o comunitate într-o anumită perioadă de timp.

Cert e că fiecare limbă literară are propriul set de norme fixate conform principiului diacronic, care se transformă neconținut sub influența factorilor externi și interni, în mod natural sau, uneori, artificial. În perioada sovietică s-a încercat punerea bazelor unei noi limbi literare – *limba moldovenească* – deosebită de limba română, care nu a fost altceva decât ridicarea la rang de limbă literară, ca variantă națională a R.A.S.S.M. și, mai târziu, a R.S.S.M., a unui grai teritorial impregnat cu elemente lexicale calchiate după modelul limbii ruse, o formă lingvistică aservită unor interese politice. Însă tentativele autorilor de „limbă moldovenească” au eșuat; or, o limbă literară nu apare peste noapte sau la ordinele unei guvernări, ci se formează de-a lungul secolelor, fixându-și legile interne și normele conform unei tradiții lingvistice și literare. Limba exemplară, în care se scrie și se vorbește în sferile oficiale ale Republicii Moldova, nu reflectă specificul varietății locale, ci respectă normele limbii literare române.

Sintetizând, susținem că norma este un produs al scriitorilor, al cărturarilor, al savanților tuturor timpurilor, asupra căruia se lucrează continuu, fiind mereu modificat și totuși invariabil la un moment dat al limbii, adică transformările normei se efectuează în timp, treptat și nu pot fi atestate într-un timp prezent anume. Mai mult decât atât, necesitatea normei a fost impusă de diversitatea variantelor limbii; or, acestea oferă o largă varietate de mijloace de exprimare, uzul limbii și noile realități aducând în prim-plan elemente noi, inovații care trebuie sistematizate, restructurate și corelate normei și uzului corect, cunoscut de către toți indivizii vorbitori ai unei limbi, căci fiecare vorbitor stăpânește cel puțin două variante de limbă – varianta literară, însușită la școală și în instituțiile de învățământ superior, și o alta care poate fi predominant diatopică (în funcție de regiunea, localitatea în care este stabilit) sau diastratică, prin adaptarea la comunicarea interlocutorului său și aproape întotdeauna – diafazică. Să nu uităm însă care este datoria fiecărui vorbitor al comunității, îndemnul lingvistului E.Coșeriu: obligația de a vorbi nivelul cult al limbii comune, adică limba exemplară, astfel participând la dezvoltarea culturii comunității respective. Respectarea și cultivarea unei exprimări corecte, într-o limbă literară frumoasă, normată, de către toți care vorbesc și scriu în limba respectivă, asigură unitatea limbii în timp, precum și creșterea prestigiului ei.

Referințe:

1. GHETIIE, I. *Introducere în studiul limbii române literare*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1982. 192 p.
2. COȘERIU, E. *Introducere în lingvistică* / Trad. E.Ardeleanu, E.Bojoga. Cluj: Echinox, 1995. 143 p.
3. COȘERIU, E. Unitatea limbii române – planuri și criterii. În: *Limba română este patria mea. Studii. Comunicări. Documente*. Ediția a II-a. Chișinău: Casa Limbii Române, 2007, p.177-182. Disponibil: <https://limbaromana.md/carte/d11.pdf> [Accesat: 02.03.2022]
4. COȘERIU, E. *Limba română – limbă romanică* / Texte manuscrise ed. de Nicolae Saramandu. București: Editura Academiei Române, 2005. 178 p. ISBN 973-27-1292-9
5. GAFTON, A., CHIRILĂ, A. Principiul diacronic în edificarea normei literare. În: *Analele Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Secțiunea IIIe. Lingvistică, LXI*. Studia linguistica et philologica in honorem Constantin Frâncu. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2015, p.81-107. ISSN 1221-8448Disponibil: <https://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A24852/pdf> . [Accesat: 25.03.2022]
6. TÂNASE, C. Limba națională a Republicii Moldova și corelația dintre limba literară și limba vorbită. În: *Limba română. Congresul al V-lea al Filologilor Români. 4-9 iunie 1994. Rapoarte. Comunicări. Acte. Documente*, nr.3(15). Iași – Chișinău: Tipografia Editurii „Universul”, 1994, p. 101-107. Disponibil: <https://limbaromana.md/arhiva/Nr.%203,%201994.pdf> [Accesat: 12.03.2022]
7. SPORIȘ, V. Abateri frecvente în exprimarea actuală. Solecismul. În: *The proceedings of the International Conference “Communication, Context, Interdisciplinarity”*. Section: *Language and Discourse*, 1. Tîrgu-Mureș: „Petru Maior” University Press, 2010, p.350-355. ISSN: 2069-3389
8. CONDREA, I. *Curs de stilistică*. Chișinău: CEP USM, 2008. 196 p. ISBN 978-9975- 70-743-5
9. IRIMIA, D. *Curs de lingvistică generală*. Ediția a III-a. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2011. 468 p. ISBN: 978-973-640-649-2
10. BULOT, T. Variations et normes d'une langue [online]. In: Bulot T., Blanchet P. *Dynamiques de la langue française au 21ième siècle: une introduction à la sociolinguistique*. 2011. Disponibil: <http://www.sociolinguistique.fr/cours-4-1.html> [Accesat: 09.04.2022]

11. BOJOGA, E. Limba română din Republica Moldova și problemele ei. Reflecțiile „reci” pe o temă „fierbinte” ale lui Eugeniu Coșeriu. În: *Analele Universității „Ovidius” din Constanța. Seria Filologie. XXVII (2)*. Constanța: Ovidius University Press, 2016, p. 89-111. ISSN 1224-1768 (print), ISSN 2734-7060 (online). Disponibil: https://litere.univ-ovidius.ro/Anale/documente-z/articole-2016-2/8%20Bojoga_2_2016_art.pdf [Accesat: 05.04.2022]
12. CORLĂTEANU, N. Limba națională a Republicii Moldova și corelația dintre limba literară și limba vorbită. În: *Limba română. Ediție specială. Conferința științifică „Limba română este numele corect al limbii noastre”*, Chișinău, 20-21 iulie 1995. nr.4(22). Chișinău: Tipografia Editurii „Universul”, 1995, p.10-19. ISSN 0235-9111. Disponibil: <https://limbaromana.md/arhiva/Nr.%204,%201995.pdf> [Accesat: 02.03.2022]

Notă: Articol elaborat în cadrul proiectului de cercetare *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, cifrul 20.80009.1606.01, finanțat de Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare a Republicii Moldova.

Date despre autor:

Liliana BOTNARI, doctor în filologie, cercetător științific, Centrul de Lingvistică, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”.

E-mail: botnari.liliana86@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9909-2982

Prezentat la 08.06.2022